

PRIKAZI I OSVRTI

Hrvoje Klasić, *Jugoslavija i svijet 1968.*, Ljevak, Zagreb, 2012., 476 str.

Knjiga Hrvoja Klasića objavljena je siječnju 2012. u izdanju nakladničke kuće Ljevak, kao rezultat višegodišnjega rada autora u arhivima Jugoslavije, Češke, SAD-a i Velike Britanije. Središnja tema ove knjige je 1968. godina u Jugoslaviji dok se zadnji dio knjige bavi stavovima jugoslavenskog političkog vrha prema zbivanjima u svijetu, posebno u Europi. Knjiga se sastoji od 5 glavnih poglavlja koja su podijeljena na više manjih cjelina.

U prvom poglavlju autor se bavi problemima s kojima se Jugoslavija susrela polovinom šezdesetih godina 20. st. Privrednu reformu iz 1965. koja nije polučila očekivane rezultate čime je izazvala nezadovoljstvo naroda, autor navodi kao krucijalni problem u koji je država zapala. U to vrijeme, bio je očit sve ozbiljniji jaz između teorije i prakse jugoslavenskoga samoupravnog sustava. Naime, ono što je pisalo u državnim zakonima i partijskim dokumentima nije se htjelo niti se moglo u potpunosti provesti na samom terenu. S obzirom da je središnji dio ove knjige posvećen studentima i njihovom buntu prema postojećem sustavu, autor u ovom poglavlju pokušava dokučiti koji su razlozi koji su doveli do razmjerno burne reakcije studenata. Ekonomska kriza s jedne strane te popuštanje čvrste ruke državnog aparata s druge strane, bili su preduvjet za velike promjene.

U drugom poglavlju autor donosi kritiku brojnih društvenih pojava. Naime, uz već spomenutu ekonomsku krizu u kojoj se zemlja našla, sve je više bio izražen jaz između malobrojnih bogatih i onih siromašnih, kojih je bilo mnogo više. Samim time nameće se i pitanje osnova postojanja socijalizma koji u svojoj srži sadrži „jednakost“. Iako su studenti bili ti koji su svojim ponašanjem jasno pokazali političkoj eliti što misle, osjećaj nezadovoljstva zahvatio je sve segmente društva. Zanimljivo je da je i povećani broj političara s pesimizmom gledao na budućnost. Unutar ovog poglavlja, autor povećani broj stranica posvećuje časopisima Praxis i Korčulanska škola koji su bili relativno kritični spram postojećih odluka državnog vrha, a ujedno su bili i pokazatelji razlike između Jugoslavije i zemalja istočnoga bloka. Kritika koja je dolazila od ta dva intelektualna čimbenika u ostalim socijalističkim zemljama ne bi bila dopuštena.

U trećem i najduljem poglavlju razmatra se središnja tema knjige – studentski aktivizam koji je zahvatio gotova sva važnija jugoslavenska sveučilišta u ljeto 1968. Glavni i osnovni razlog tog nezadovoljstva je studentski standard koji se desetak godina ranije toliko snizio da studenti jednostavno više nisu imali izbora. Uz to, još je jedan problem zabrinjavao studente, a to je pitanje pronalaska posla nakon završenog studija. Iako je politički vrh više puta govorio o studentskom nezadovoljstvu, uvijek je to ostajalo samo na dijagnozi postojećeg problema, ali ne i rješavanju istog. Počevši od Beograda, u kojem je 2. lipnja 1968. sve i počelo, autor pokušava dočarati sliku grada koji nije ni

slutio da će tog dana otpočeti najmasovnija pobuna protiv postojećega političkog sustava, odnosno protiv političke elite. Nakon neočekivanog prosvjeda studenata političari su ostali zatečeni situacijom. Iako su vlasti reagirale izvođenjem brojnih pripadnika redarstvenih snaga (tadašnje milicije) na teren, studenti nisu odustajali te su primorali najutjecajnijeg političara Srbije Petra Stambolića da sjedne za isti stol sa studentima te poslušaj njihove zahtjeve. S obzirom da nije postignut konkretan dogovor, studenti su usvojili rezoluciju prema kojoj su nastavili prosvjede mirnim putem, bez ekscesa. Uz to, zajedno sa svojim profesorima studenti su „zauzeli“ fakultete na kojima su osnovali akcijske odbore kao svojevrsna upravljačka tijela demonstracija. Treba istaknuti da je, osim vlastitim entuzijazmom i principijelnošću, aktivizam beogradskih studenata bio uvjetovan i nizom vanjskih čimbenika. Na oblikovanje i usmjeravanje studentskog pokreta, na njegov tijek i završetak velik su utjecaj imali postupci profesora, političara, radnika, ali i najšire javnosti. U manjoj mjeri štrajkovi i prosvjedi studenta zahvatili su i ostale centre tadašnjih jugoslavenskih republika. Jedini sveučilišni centar u Jugoslaviji u kojem uzrok i tijek studentskih gibanja nisu bili motivirani događajima u Beogradu bio je u Ljubljani. Na protest studenata utjecala je odluka od 25. svibnja 1968. da se deficit u poslovanju ljubljanskih domova pokrije prihodom od turističke djelatnosti. Za studente je takva odluka bila neprihvatljiva te je uslijedio prosvjed. Prosvjedi su se istodobno ili kasnije odvijali i u Zagrebu, Nišu i Sarajevu.

U četvrtom poglavlju knjige autor razmatra međurepubličke i međunacionalne odnose u Jugoslaviji tijekom 1968. godine za koje smatra kako nisu u potpunosti korespondirali s proklamiranim načelima bratstva i jedinstva, a jugoslavensko se rukovodstvo sve teže nosilo s nagomilanim problemima.

Zadnje poglavlje knjige vezano je uz vanjskopolitičke događaje u 1968. godini. Autor je pokušao prikazati sliku odnosa Jugoslavije prema Zapadu, Varšavskom bloku i Nesvrstanima. Poseban je naglasak stavljen na stajalište Jugoslavije nakon intervencije snaga Varšavskog pakta na Čehoslovačku i slamanje Praškog proljeća u kolovozu iste godine.

Hrvoje Klasić u ovoj knjizi sustavno prikazuje događaje koji su zahvatili Jugoslaviju u jednoj od najburnijih godina 20. stoljeća. S jedne strane obrađuju se promjene koje su zahvatile zemlju, a koje su bile uvjetovane ekonomskim reformama, dok s druge strane donosi poziciju Jugoslavije u međunarodnim odnosima. Knjiga predstavlja vrijedan doprinos hrvatskoj historiografiji, ponajprije stoga što daje novi pogled na suvremenu hrvatsku prošlost te ukazuje na potrebu daljnjeg istraživanja u okviru tog dijela nacionalne povijesti.

Frane Bojmić